

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
---------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

I. ΕΝΝΟΙΑ.....	1
1. Ορισμός.....	1
2. Θεμελιώδη αξιώματα του ποινικού δικαίου.....	3
II. ΤΟ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΠΡΟΣ ΕΠΙΒΟΛΗ ΠΟΙΝΩΝ.....	3
III. ΟΙ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΒΟΛΗ ΠΟΙΝΩΝ.....	5
IV. Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ.....	7
1. Η αξιολογική λειτουργία του ποινικού δικαίου – «έννομο αγαθό» και «ουσιαστική» έννοια του εγκλήματος.....	7
2. Το ποινικό δίκαιο ως μηχανισμός επιβολής της κυρίαρχης ιδεολογίας.....	12
3. Το ποινικό δίκαιο ως βασική εγγύηση της ελευθερίας του πολίτη.....	13
V. Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ.....	17
1. Η «καθόλου» ποινική επιστήμη.....	17
2. Το δόγμα του ποινικού δικαίου.....	17
3. Η εγκληματολογία.....	18
4. Η αντεγκληματική πολιτική.....	20
5. Η ιστορία του ποινικού δικαίου.....	21
6. Η φιλοσοφία του ποινικού δικαίου.....	21
7. Το Συγκριτικό ποινικό δίκαιο.....	21
VI. Η ΝΟΜΟΤΕΧΝΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ.....	22
VII. Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΜΕ ΆΛΛΑ ΤΜΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΝΝΟΜΟΥ ΤΑΞΕΩΣ.....	23
1. Η σχέση του ποινικού δικαίου με την ποινική δικονομία.....	23
2. Η σχέση του ποινικού δικαίου με το πειθαρχικό δίκαιο.....	24
3. Η σχέση του ποινικού δικαίου με το αστικό δίκαιο.....	28

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ
Ο ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΤΟ ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΣ ΑΞΙΩΜΑ «ΟΥΔΕΜΙΑ ΠΟΙΝΗ ΑΝΕΥ ΝΟΜΟΥ»

I. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ	31
1. Ιστορική προέλευση.....	31
2. Νομική ρύθμιση.....	34
3. Επιμέρους αρχές.....	35
II. ΓΡΑΠΤΟΣ ΚΑΝΟΝΑΣ ΔΙΚΑΙΟΥ	37
1. Nulla poena sine lege scripta.....	37
2. Ποινικός νόμος εν λευκώ.....	39
III. Η ΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΝΟΜΩΝ.....	40
IV. Η ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΝΟΜΩΝ	41
1. Η τυποποίηση της πράξεως.....	42
2. Η τυποποίηση του δράστη	42

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΝΟΜΟΥ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ.....	45
II. ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΟΡΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΝΟΜΩΝ	45
1. Τα συστήματα προσδιορισμού των τοπικών ορίων	45
Α. Το σύστημα της «προσωπικότητας» ή «υπηκοότητας».....	46
Β. Το σύστημα της «εδαφικότητας».....	46
Γ. Το «προστατευτικό» σύστημα	46
Δ. Το σύστημα της παγκόσμιας δικαιοσύνης.....	47
Ε. Αξιολόγηση των ως άνω συστημάτων.....	47
2. Οι κανόνες του Διεθνούς Ποινικού Δικαίου	48
3. Πράξεις που τελέσθηκαν στην ημεδαπή	48
4. Πράξεις που τελέσθηκαν στην αλλοδαπή από ημεδαπό	51
Α. Η συγκεκριμένη πράξη να χαρακτηρίζεται από τον ελληνικό ποινικό νόμο ως κακούργημα ή πλημμέλημα.....	51
Β. Η πράξη να είναι αξιόποινη και κατά το δίκαιο του τόπου τελέσθηκες.....	51
Γ. Έγκληση του παθόντος ή αίτηση της κυβερνήσεως της ξένης χώρας.....	52

5. Πράξεις που τελέσθηκαν στην αλλοδαπή από αλλοδαπό	53
Α. Ο δράστης πρέπει να είναι αλλοδαπός.....	54
Β. Η πράξη πρέπει να στρέφεται εναντίον έλληνα πολίτη.....	54
Γ. Η πράξη να είναι αξιόποινη και κατά το δίκαιο του τόπου τελέσεως, εκτός αν διαπράχθηκε σε πολιτειακά ασύντακτη χώρα.....	55
6. Αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης.....	55
7. Ακαταδίκτο εγκλημάτων που τελέσθηκαν στην αλλοδαπή	60
8. Υπολογισμός ποινών που εκτίθηκαν στην αλλοδαπή.....	62
9. Αναγνώριση αλλοδαπών ποινικών αποφάσεων	62
10. Έννοια του «τόπου» τελέσεως της πράξεως	62
III. ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ ΟΡΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΝΟΜΩΝ	63
1. Η απαγόρευση αναδρομικότητας των ποινικών νόμων	63
2. Η αναδρομική εφαρμογή του επεικέστερου νόμου.....	66
Α. Γενικές παρατηρήσεις.....	66
Β. Τι θεωρείται «επεικέστερος νόμος»	67
Γ. Λοιπά ζητήματα	68
3. Νόμοι με προσωρινή ισχύ	71
4. Το ζήτημα της αναδρομικότητας στα μέτρα ασφαλείας.....	72
5. Χρόνος τελέσεως της πράξεως	73
IV. ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΟΡΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΝΟΜΩΝ.....	75
1. Ο περιορισμός του αξιοποίνου του Προέδρου της Δημοκρατίας.....	75
2. Το ακαταδίκτο του βουλευτού	75
3. Η ποινική ευθύνη των Υπουργών.....	76
4. Το δικαίωμα της ετεροδικίας.....	80
V. Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΝΟΜΟΥ	81
1. Εισαγωγικά.....	81
2. Η γραμματική ερμηνεία	82
3. Η τελεολογική ερμηνεία.....	83
4. Ιστορική ερμηνεία	85
5. Συστηματική ερμηνεία	85
6. Συμπέρασμα	86
7. Έννοια όρων του Ποινικού Κώδικα	87

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Η ΑΞΙΟΠΟΙΝΗ ΠΡΑΞΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

I. ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ.....	91
1. Ουσιαστική έννοια του εγκλήματος.....	91
2. Τυπική έννοια του εγκλήματος.....	91
3. Τυποποιημένη έννοια εγκλήματος.....	92
4. Τα επίπεδα της έννοιας του εγκλήματος.....	92
5. Η σχέση των στοιχείων της έννοιας του εγκλήματος μεταξύ τους.....	94
II. Η ΤΡΙΧΟΤΟΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟΝ Π.Κ.	95
1. Η τριχοτόμηση των αξιοποιώνων πράξεων de lege lata.....	95
Α. Κριτήρια της διακρίσεως.....	95
Β. Οι συνέπειες της διακρίσεως.....	96
2. Η τριχοτόμηση των αξιοποιώνων πράξεων de lege ferenda.....	97
III. ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗ ΝΟΜΙΚΗ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΑΞΙΟΠΟΙΝΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ	98
1. «Κοινά» και «ιδιαιτέρα» εγκλήματα	99
2. «Τυπικά» και «ουσιαστικά» εγκλήματα	100
3. Εγκλήματα «βλάβης» και εγκλήματα «διακινδυνεύσεως»	100
4. Εγκλήματα ενέργειας και εγκλήματα παραλείψεως.....	103
5. Εγκλήματα «στιγμιαία» και εγκλήματα «διαρκή»	104
Α. Εννοιολογική διάκριση	104
Β. Πρακτικές συνέπειες της διακρίσεως.....	105
6. Βασικά εγκλήματα, εγκληματικές παραλλαγές, ιδιώνυμα εγκλήματα.....	106
7. Εγκλήματα «συμπεριφοράς» και εγκλήματα «αποτελέσματος»	107
8. Απλά και σύνθετα εγκλήματα	108
9. Απλότροπα και πολύτροπα εγκλήματα.....	109
IV. ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΠΡΟΣΒΑΛΛΟΜΕΝΟ ΕΝΝΟΜΟ ΑΓΑΘΟ	110
1. Εγκλήματα κατά του κοινωνικού συνόλου και εγκλήματα κατά του ατόμου	110
2. Κοινά και πολιτικά εγκλήματα.....	110

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

Η ΠΡΑΞΗ

I. Η «ΤΕΧΝΙΚΗ – ΠΡΑΚΤΙΚΗ» ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ	113
1. Ορισμός	113
2. Το «ανθρώπινο» στοιχείο στην έννοια της πράξεως-ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων	113
3. Το «εξωτερικό» στοιχείο στην έννοια της πράξεως	117
4. Η «εξωτερίκευση» της βουλήσεως του δράστη	117
II. Ο ΒΑΘΜΟΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣΕΩΣ ΣΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ	119
1. Προκλασσική έννοια της πράξεως.....	119
2. Κλασσική έννοια της πράξεως.....	120
3. Θεωρία της πράξεως ως σκοπίμου δράσεως.....	120
4. Σύγχρονες απόψεις.....	122
III. ΤΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ.....	123
IV. Η ΑΙΤΙΩΔΗΣ ΣΥΝΑΦΕΙΑ ΩΣ ΣΥΝΔΕΤΙΚΟΣ ΚΡΙΚΟΣ ΜΕΤΑΞΥ ΠΡΑΞΕΩΣ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ	124
1. Η έννοια της αιτιώδους συνάφειας.....	124
2. Οι διάφορες θεωρίες για τον προσδιορισμό του αιτιώδους συνδέσμου	124
Α. Η θεωρία του «ισοδυνάμου των όρων»	124
Β. Η θεωρία της «ενεργού αιτίας».....	125
Γ. Η θεωρία της «προσφόρου αιτίας»	125
Δ. Η θεωρία της «φυσιονομικής δεσμεύσεως».....	126
Ε. Η θεωρία της «φυσικής ενότητας της πράξης».....	126
ΣΤ. Συμπέρασμα	127
3. Ο «αντικειμενικός καταλογισμός» του αποτελέσματος.....	128
Α. Εννοιολογική προσέγγιση.....	128
Β. Περιπτώσεις αποκλεισμού του «αντικειμενικού καταλογισμού».....	129
Γ. Κριτικές παρατηρήσεις.....	130
4. Ειδικά προβλήματα του αιτιώδους συνδέσμου.....	131
Α. Πολλαπλή αιτιότητα – Απαγόρευση αναδρομής	131
Β. Ο «υποθετικός αιτιώδης σύνδεσμος».....	134
Γ. Νόμιμη εναλλακτική συμπεριφορά.....	135
Δ. Σωρευτικά αίτια	136
Ε. Η διακοπή σωστικής αιτιώδους διαδρομής.....	137

Περιεχόμενα

ΣΤ. Τελικό συμπέρασμα.....	138
----------------------------	-----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

Η ΠΑΡΑΛΕΙΨΗ ΩΣ ΜΕΓΕΘΟΣ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

I. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΕΙΨΕΩΣ	139
1. Φύση της παραλείψεως	139
2. Ο αιτιώδης σύνδεσμος στα εγκλήματα παραλείψεως	141
II. ΤΑ ΓΝΗΣΙΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΠΑΡΑΛΕΙΨΕΩΣ.....	142
III. ΤΑ «ΜΗ ΓΝΗΣΙΑ» ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΠΑΡΑΛΕΙΨΕΩΣ.....	143
1. Εννοιολογικός προσδιορισμός.....	143
2. Η ιδιαίτερη νομική υποχρέωση.....	144
3. Πηγές της ιδιαίτερης νομικής υποχρέωσης	145
Α. Νόμος.....	145
Β. Σύμβαση.....	145
Γ. Προγενέστερη επικίνδυνη ενέργεια.....	146
Δ. Στενές κοινωνικές σχέσεις	148
4. Η εγγυητική θέση	149
5. Η δυνατότητα αποτροπής του αποτελέσματος	150
6. Οριοθέτηση μεταξύ εγκλημάτων ενέργειας και μη γνησίων εγκλημάτων παραλείψεως.....	151

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

Η ΥΠΑΙΤΙΟΤΗΤΑ (ΔΟΛΟΣ – ΑΜΕΛΕΙΑ)

I. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΠΕΡΙ ΥΠΑΙΤΙΟΤΗΤΑΣ.....	153
II. Ο ΔΟΛΟΣ.....	154
1. Έννοια του δόλου.....	154
2. Στοιχεία του δόλου	154
3. Είδη του δόλου.....	156
Α. Η επιδίωξη ή δόλος σκοπού	156
Β. Ο αναγκαίος δόλος	157
Γ. Ο ενδεχόμενος δόλος	157
Δ. Η από το νόμο αξιούμενη μορφή υπαιτιότητας.....	158
4. Το αντικείμενο του δόλου	158
5. Ειδικά θέματα του δόλου.....	160
Α. «Προγενόμενος δόλος» («dolus antecedens»).....	160

Β. Επιγενόμενος δόλος («dolus subsequens»)	160
Γ. Εναλλακτικός δόλος («dolus alternativus»).....	161
Δ. Διαζευκτικός δόλος.....	162
Ε. Γενικός δόλος.....	163
ΣΤ. Αντίστροφος γενικός δόλος	165
6. Συνεπίγνωση («dolus praesens»)	165
III. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ	166
1. Ορισμός	166
2. Στοιχεία της αμέλειας.....	167
Α. Εσωτερική – εξωτερική αμέλεια.....	167
Β. Έλλειψη προσοχής.....	168
Γ. Σφάλμα	170
Δ. Αιτιώδης σύνδεσμος.....	170
Ε. Περιπτώσεις «αλλότριου σφάλματος» που επηρεάζει το αποτέλε- σμα.....	170
ΣΤ. Περιπτώσεις συγκλίνουσας αμέλειας περισσότερων	171
Ζ. Περιπτώσεις «συντρέχοντος πταισματος»	171
Η. Σχέση μεταξύ ελλείψεως προσοχής και σφάλματος	172
IV. ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ	173
1. Ενσυνειδητή αμέλεια – διάκριση από ενδεχόμενο δόλο	173
Α. Εισαγωγικά	173
Β. Οι σχετικές θεωρίες οριοθέτησης	174
Γ. Ερμηνευτικά ζητήματα.....	176
Δ. Κριτήρια αντενδείξεως ενδεχόμενου δόλου	179
2. Άνευ συνειδήσεως αμέλεια	180
3. Αμέλεια του αναλαμβάνειν – Αμέλεια του αναθέτειν.....	181
Α. Αμέλεια του αναλαμβάνειν.....	181
Β. Η αμέλεια του αναθέτειν.....	182
4. Αμέλεια με παράλειψη.....	182
5. Η αμέλεια στην οδική κυκλοφορία.....	185
6. Η ιατρική αμέλεια.....	186
Α. Εισαγωγικά	186
Β. Συγκλίνουσα αμέλεια ιατρών.....	187
Γ. Εσφαλμένη διάγνωση.....	188
Δ. Εσφαλμένη θετική ενέργεια.....	189
Ε. Παράλειψη του ιατρού	189

Περιεχόμενα

ΣΤ. Δυνατότητα αποτροπής του αποτελέσματος εκ μέρους του ια- τρού.....	190
V. ΕΥΘΥΝΗ ΕΚ ΤΟΥ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ.....	191
1. Νομική ρύθμιση (άρθρο 29 Π.Κ.).....	191
2. Αρχές που ισχύουν στα εκ του αποτελέσματος εγκλήματα.....	192
Α. Στενή ερμηνεία της διατάξεως	192
Β. Προβλήματα κατά την επιμέτρηση της ποινής	193
Γ. Βαρύτερο αποτέλεσμα από δόλο.....	193
Δ. Σε τι συνίσταται το βαρύτερο αποτέλεσμα.....	194

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΤΟ ΑΔΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο

ΓΕΝΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΑΔΙΚΟΥ

I. ΕΝΝΟΙΕΣ	197
1. Εισαγωγή	197
2. Διακρίσεις («τυπικό» και «ουσιαστικό» άδικο)	198
3. Η τυπικά άδικη πράξη	199
Α. «Νομοτυπική» (ή «αντικειμενική») υπόσταση	199
Β. Υποκειμενικά στοιχεία του αδικού	200
Γ. Ειδικά στοιχεία του αδικού	201
4. Η ουσιαστικά άδικη πράξη	202
II. ΤΑ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΣΕΩΣ.....	203

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9^ο

Η ΑΜΥΝΑ

I. ΓΕΝΙΚΑ.....	205
1. Έννοια.....	205
2. Βασικές αρχές	205
II. ΟΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ	206
1. Επίθεση	206
2. Η επίθεση πρέπει να είναι άδικη.....	207
3. Η επίθεση πρέπει να είναι «παρούσα».....	207
4. Η επίθεση πρέπει να στρέφεται κατά ατομικών εννόμων αγαθών	210
III. Η ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ	211

1. Προσβολή του επιτιθέμενου.....	211
2. Η προσβολή του επιτιθέμενου γίνεται «προς υπεράσπιση» από την επίθεση.....	212
3. Αναγκαία προσβολή.....	212
Α. Προσδιορισμός του «αναγκαίου» της προσβολής	212
Β. Φυγή του αμυνόμενου	213
Γ. Τοποθέτηση μηχανισμών αυτοπροστασίας	213
4. Αναγκαίο μέτρο (άρθρ. 22 παρ. 3 Π.Κ.).....	214
5. Ενάσκηση δικαιώματος άμυνας και θανάτωση του επιτιθέμενου.....	215
6. Άμυνα που ασκείται από αστυνομικά όργανα	216
7. Κοινωνικοηθικοί περιορισμοί του δικαιώματος άμυνας	217
Α. Επίθεση από ακαταλόγιστο πρόσωπο	217
Β. Πρόσωπα οικογενειακού περιβάλλοντος.....	218
Γ. Αφόρητη δυσαναλογία μεταξύ των εννόμων αγαθών	218
Δ. Εξ αμελείας υπαίτια πρόκληση άμυνας.....	218
8. Υπαίτια πρόκληση άμυνας.....	218
Α. Εκ προθέσεως πρόκληση άμυνας.....	219
Β. Εξ αμελείας πρόκληση άμυνας.....	219
Γ. Η «προκληθείσα πρόκληση» άμυνας	220
9. Υποκειμενική στάση του αμυνόμενου.....	220
10. Άμυνα υπέρ τρίτου	221
11. Άμυνα με παράλειψη	221
IV. ΥΠΕΡΒΑΣΗ ΤΩΝ ΟΡΙΩΝ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ	222
1. Έννοια.....	222

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10^ο

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΝΑΓΚΗΣ

I. ΕΝΝΟΙΑ.....	225
II. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ	226
1. Κίνδυνος	226
2. Αντικείμενο του κινδύνου	227
3. Ο κίνδυνος πρέπει να είναι παρών.....	227
4. Ο κίνδυνος πρέπει να είναι άλλως αναπότρεπτος.....	227
5. Αντιστάθμιση αξιών	228
6. Η υποκειμενική στάση του ευρισκόμενου σε κατάσταση ανάγκης.....	230
III. ΥΠΑΙΤΙΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΝΑΓΚΗΣ	230

Περιεχόμενα

IV. ΥΠΟΧΡΕΟΙ ΝΑ ΕΚΤΕΘΟΥΝ ΣΤΟΝ ΚΙΝΔΥΝΟ.....	232
V. ΥΠΕΡΒΑΣΗ ΤΩΝ ΟΡΙΩΝ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΑΝΑΓΚΗΣ.....	232
VI. ΕΙΔΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ	232

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11^ο

ΑΛΛΟΙ ΛΟΓΟΙ ΠΟΥ ΑΙΡΟΥΝ ΤΟ ΑΔΙΚΟ

I. Η ΠΡΟΣΤΑΓΗ.....	235
1. Έννοια.....	235
2. Προϋποθέσεις.....	236
3. Περιπτώσεις	236
4. Χωρεί άμυνα κατά της προσταγής;	238
5. Προσταγή ως λόγος άρσεως του αδίκου ή του καταλογισμού;.....	238
II. Η ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ ΤΟΥ ΠΑΘΟΝΤΟΣ	240
1. Έννοια.....	240
2. Προϋποθέσεις.....	241
Α. Ο φορέας του εννόμου αγαθού να έχει την ικανότητα προς συναί- νεση	241
Β. Να μην προσκρούει στα χρηστά ήθη.....	241
Γ. Να υπάρχει κατά το χρόνο της πράξεως.....	242
Δ. Να ανταποκρίνεται ουσιαστικά στην αντικειμενικά υφιστάμενη βούληση του συναινούντος.....	242
Ε. Εξωτερίκευση της συναίνεσης.....	243
3. Η εικαζόμενη συναίνεση.....	243
4. Συναίνεση του ασθενούς για τη διενέργεια ιατρικών πράξεων	244
5. Συγκατάθεση.....	245
III. ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΚΑΘΗΚΟΝΤΩΝ	247
1. Έννοια.....	247
2. Διακρίσεις.....	247
3. Περιπτώσεις	248
Α. Σύγκρουση δύο νομικών καθηκόντων	248
Β. Σύγκρουση νομικού με ηθικό καθήκον.....	248
Γ. Περιπτώσεις «τραγικών ηθικών διλημμάτων».....	249
IV. ΑΛΛΟΙ ΛΟΓΟΙ ΠΟΥ ΑΙΡΟΥΝ ΤΟ ΑΔΙΚΟ	250
1. Εκπλήρωση καθήκοντος και ενάσκηση δικαιώματος	250
2. Η θεμιτή αυτοδικία	252
Α. Ορισμός - Προϋποθέσεις	252

B. Διαφορές αυτοδικίας - άμυνας.....	252
3. Η αυτοδύναμη προστασία της νομής.....	253
4. Ειδικοί λόγοι άρσεως του αδίκου.....	253
Α. Επιτρεπόμενη άμβλωση.....	253
Β. Οι επιτρεπόμενες δυσμενείς κρίσεις σε σχέση με την εξύβριση ή την δυσφήμιση.....	254
Γ. Η επιτρεπόμενη παραβίαση της επαγγελματικής εχεμύθειας.....	255
Δ. Η επιτρεπόμενη χρήση μαγνητοταινίας.....	256
5. Το «κοινωνικά πρόσφορο» της συμπεριφοράς.....	258
6. Ο σωφρονισμός ανηλίκων.....	260

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ

ΤΟ ΑΣΥΓΓΝΩΣΤΟ ΤΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12^ο

ΕΝΝΟΙΑ, ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΛΟΓΙΣΜΟΥ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	263
II. Η ΦΥΣΗ ΤΟΥ ΚΑΤΑΛΟΓΙΣΜΟΥ.....	264
1. Ψυχολογική θεωρία της ενοχής.....	264
2. Αξιολογική θεωρία της ενοχής.....	264
III. ΤΟ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΑΤΑΛΟΓΙΣΜΟΥ.....	265
1. Το «ανθρωπίνως φευκτό» της υπαιτιότητας («Άλλως δύνασθαι πράττειν».).....	265
2. Το ζήτημα της ελευθερίας της βουλήσεως.....	266
IV. ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΑΣΥΓΓΝΩΣΤΟΥ.....	270
V. Η ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΓΙΑ ΚΑΤΑΛΟΓΙΣΜΟ.....	271
1. Έννοια-μέθοδοι διαπιστώσεως.....	271
Α. Τρόπος διαπιστώσεως της ικανότητας για καταλογισμό.....	271
Β. Εφαρμογή της αρχής «in dubio pro reo»;.....	273
Γ. Ζητήματα που ανακύπτουν.....	274
2. Νοσηρά διατάραξη των πνευματικών λειτουργιών.....	275
Α. Ψυχώσεις.....	275
Β. Ολιγοφρένεια.....	275
Γ. Ψυχοπάθειες.....	276
Δ. Γενετήσιες ανωμαλίες.....	276
Ε. Νευρώσεις.....	276
3. Διατάραξη της συνειδήσεως.....	277

Περιεχόμενα

4. Η μη ικανότητα αντίληψης και συμμόρφωσης.....	278
5. Η ελαττωμένη ικανότητα προς καταλογισμό	278
Α. Νομική ρύθμιση	278
Β. Φύση της ελαττωμένης ικανότητας για καταλογισμό	279
Γ. Δομή της ελαττωμένης ικανότητας για καταλογισμό	279
Δ. Ειδικές περιπτώσεις της ελαττωμένης ικανότητας για καταλογισμό.....	279
Ε. Έκτιση της ποινής σε ιδιαίτερα καταστήματα.....	280
6. Ηλικία και πνευματική ωριμότητα.....	280
7. Η κωφαλαλία.....	280
8. Πράξη ελεύθερη στην αιτία της («actio libera in causa»).....	280
Α. Έννοια	280
Β. Ομάδες περιπτώσεων.....	281
Γ. Actio libera in causa και αρχή της ενοχής	282
Δ. Η υπαίτια μέθη	283
IV. Η ΥΠΑΙΤΙΟΤΗΤΑ.....	284
V. ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ Ή ΑΣΥΓΓΝΩΣΤΗ ΑΓΝΟΙΑ ΤΟΥ ΑΔΙΚΟΥ	285

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13^ο

ΛΟΓΟΙ ΑΡΣΕΩΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑΛΟΓΙΣΜΟΥ

I. Η ΠΛΑΝΗ	287
1. Εισαγωγικά.....	287
2. Πραγματική πλάνη.....	288
Α. Νομική ρύθμιση	288
Β. Εννοιολογικές διακρίσεις.....	289
3. Νομική πλάνη	290
Α. Η ρύθμιση της νομικής πλάνης.....	291
Β. Η ερμηνεία του όρου «πίστευε».....	292
Γ. Το «διαιρετό» της συνείδησης του αδίκου	294
Δ. Η «πλάνη περί την υπαγωγή»	295
Ε. Το «συγγνωστό» της νομικής πλάνης.....	296
ΣΤ. Συνέπεια της νομικής πλάνης.....	298
4. Πλάνη ως προς λόγο άρσεως του αδίκου.....	298
5. Πλάνη ως προς λόγο άρσεως της ενοχής	300
6. Πλάνη ως προς λόγο αποκλεισμού του τιμωρητού	301
7. Πλάνη ως προς την διαδρομή της αιτιότητας.....	301

8. Πλάνη περί το συγκεκριμένο αντικείμενο της αξιόποινης πράξεως («error in persona vel objecto»)	303
II. Η ΒΟΥΛΗΤΙΚΗ ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ - ΚΑΤΑΣ- ΤΑΣΗ ΑΝΑΓΚΗΣ ΠΟΥ ΑΙΡΕΙ ΤΟΝ ΚΑΤΑΛΟΓΙΣΜΟ	304
1. Εισαγωγή	304
2. Νομική ρύθμιση.....	307
3. Διαφορές ως προς τις προϋποθέσεις από την κατάσταση ανάγκης του άρθρου 25 Π.Κ.....	307
4. Περαιτέρω προϋποθέσεις	308
Α. Ο κίνδυνος να είναι παρών και άλλως αναπότρεπτος	308
Β. Απειλή συγγενών ή οικείων	309
Γ. Υπαίτια πρόκληση κινδύνου	310
Δ. Υπόχρεοι να εκτεθούν στον κίνδυνο	310
5. Δικαιολογητική βάση άρσεως του καταλογισμού.....	311
6. Υπέρβαση των ορίων της καταστάσεως ανάγκης.....	311
III. ΗΘΙΚΗ ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ.....	312
1. Σύγκρουση καθηκόντων	312
2. Δράστης «εκ πεποιθήσεως»	312

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14^ο

ΤΟ ΤΙΜΩΡΗΤΟ ΤΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ.....	315
II. ΟΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΙ ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΑΞΙΟΠΟΙΝΟΥ	315
1. Ορισμός	315
2. Απαρίθμηση	316
3. Η φύση των εξωτερικών όρων τον αξιοποίνου.....	316
4. Ειδικά θέματα των εξωτερικών όρων του αξιοποίνου	319
Α. Ως προς τον χρόνο τελέσεως του εγκλήματος.....	319
Β. Ως προς τον τόπο τελέσεως του εγκλήματος.....	319
III. ΛΟΓΟΙ ΕΞΑΛΕΙΨΕΩΣ ΤΟΥ ΑΞΙΟΠΟΙΝΟΥ	319
1. Η παραγραφή του εγκλήματος.....	320
Α. Δικαιολογητική βάση της παραγραφής.....	320
Β. Νομική φύση της παραγραφής.....	320
Γ. Νομική ρύθμιση της παραγραφής	321
Δ. Αναστολή παραγραφής εγκλημάτων	322
Ε. Ειδικές περιπτώσεις παραγραφής και αναστολής αυτής	323

Περιεχόμενα

ΣΤ. Λοιπά ζητήματα.....	326
2. Η παραγραφή της ποινής.....	328
Α. Δικαιολογητική βάση.....	328
Β. Νομική ρύθμιση.....	329
Γ. Αναστολή της παραγραφής των ποινών.....	329
3. Παραγραφή των μέτρων ασφαλείας	330
4. Η αμνηστία.....	330
Α. Η νομική ρύθμιση - Διακρίσεις.....	330
Β. Διαφορά μεταξύ αμνηστίας και «ειδικής παραγραφής»	331
Γ. Διαφορά μεταξύ αμνηστίας και χάριτος	334
5. Η παρέλευση της προθεσμίας και η παραίτηση από την έγκληση	335
6. Η έμπρακτη μετάνοια	336
Α. Έννοια	336
Β. Περιπτώσεις	336
Γ. Λοιπά ζητήματα	338
Δ. Η θέση της νομολογίας.....	338
7. Ειδικοί λόγοι εξάλειψης του αξιοποίνου	339
Α. Η επικύρωση προπρωχευτικής εξυγιαντικής συμφωνίας.....	339
Β. Η εκ των υστέρων πληρωμή ακάλυπτης επιταγής.....	339
Γ. Η καταβολή χρέους προς το Δημόσιο	340
Δ. Φορολογικός συμβιβασμός	340
IV. Η ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΑΦΕΣΗ ΤΟΥ ΑΞΙΟΠΟΙΝΟΥ	340

ΜΕΡΟΣ ΕΚΤΟ

ΙΔΙΑΙΤΕΡΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΑΞΙΟΠΟΙΝΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 15^ο

Η ΑΠΟΠΕΙΡΑ

I. Η ΡΥΘΜΙΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΠΕΙΡΑΣ ΣΤΟΝ Π.Κ.	343
1. Εισαγωγικά.....	343
2. Η νομική ρύθμιση.....	344
II. ΛΟΓΟΣ ΤΙΜΩΡΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΑΠΟΠΕΙΡΑΣ.....	345
1. Η υποκειμενική θεωρία.....	345
2. Η αντικειμενική θεωρία.....	346
3. Η θεωρία της εντυπώσεως.....	346
III. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΙΜΩΡΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΑΠΟΠΕΙΡΑΣ	347
1. Απόφαση εκτελέσεως κακουργήματος ή πλημμελήματος	347

2. Αρχή εκτελέσεως του εγκλήματος	348
Α. Η «ουσιαστική–αντικειμενική» θεωρία	348
Β. Η «τυπική–αντικειμενική» θεωρία.....	349
Γ. Η νεότερη «τυπική–αντικειμενική» θεωρία	350
Δ. Η θεωρία της φυσικής καλύψεως	350
Ε. Η υποκειμενική θεωρία	351
ΣΤ. Η θεωρία της εντυπώσεως.....	351
Ζ. Η θεωρία της «προσβολής της ειρήνευσης»	352
3. Νομολογική αντιμετώπιση του θέματος	353
4. Ειδικές περιπτώσεις	354
IV. Η ΑΠΡΟΣΦΟΡΗ ΑΠΟΠΕΙΡΑ.....	355
1. Απρόσφορη απόπειρα λόγω αντικειμένου	355
Α. Έννοια – περιπτώσεις	355
Β. Απόλυτη – σχετική μη προσφορότητα.....	355
2. Απρόσφορη απόπειρα λόγω μέσου	356
3. Απρόσφορη απόπειρα λόγω υποκειμένου	356
4. Απρόσφορη απόπειρα από «ευήθεια».....	357
5. Απρόσφορη απόπειρα και έλλειψη στοιχείου της νομοτυπικής υπο- στάσεως.....	357
6. Το «νομιζόμενο έγκλημα» (delictum putativum).....	359
7. Κριτική κατά της τυποποιήσεως της απρόσφορης απόπειρας.....	360
V. ΥΠΑΝΑΧΩΡΗΣΗ ΑΠΟ ΑΠΟΠΕΙΡΑ	361
1. Πεπερασμένη - μη πεπερασμένη απόπειρα	361
Α. Νομική ρύθμιση	361
Β. Διακρίσεις.....	361
Γ. Η ερμηνεία του όρου «παρεμπόδιση»	362
Δ. Υπαναχώρηση από απρόσφορη απόπειρα	364
2. Ο λόγος επιεικούς μεταχειρίσεως της υπαναχωρήσεως	365
Α. Η θεωρία της «χρυσής γέφυρας»	365
Β. Η θεωρία της «ανταμοιβής».....	366
Γ. Η θεωρία του «σκοπού της ποινής».....	367
Δ. Νεότερες απόψεις.....	368
3. Το «εκούσιο» της υπαναχωρήσεως.....	369
Α. Η έννοια των «εξωτερικών εμποδίων»	369
Β. Οι «ψυχολογικές» θεωρίες.....	370
Γ. Η θεωρία της «λογικής των εγκληματιών»	371
Δ. Συμπέρασμα	373

Περιεχόμενα

4. Η «αποτυχημένη» απόπειρα.....	374
Α. Ορισμός.....	374
Β. Περιπτώσεις αποτυχημένης απόπειρας.....	375
Γ. Η «απόλυτη αδυναμία» ολοκληρώσεως του εγκλήματος.....	379
5. Υπαναχώρηση από απόπειρα σύνθετου εγκλήματος.....	380
VI. Η ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΣΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΜΦΑΝΙΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ.....	382
1. Απόπειρα στα εκ του αποτελέσματος διακρινόμενα εγκλήματα.....	382
2. Απόπειρα στις περιπτώσεις αναγωγής της απόπειρας ή των προπα- ρασκευαστικών πράξεων σε αυτοτελή εγκλήματα	384
3. Η απόπειρα στα τυπικά εγκλήματα.....	384
4. Η απόπειρα στα εγκλήματα παραλείψεως.....	385
Α. Η απόπειρα στα μη γνήσια εγκλήματα παραλείψεως	385
Β. Η απόπειρα στα γνήσια εγκλήματα παραλείψεως	388

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 16^ο

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	393
1. Συμμετοχή υπό ευρεία και υπό στενή έννοια	393
2. Η δικαιοπολιτική σημασία της συμμετοχής.....	394
3. Ο παρακολουθηματικός χαρακτήρας της συμμετοχής.....	395
Α. Το σύστημα της υπερεξαρτήσεως.....	395
Β. Το σύστημα της πλήρους εξαρτήσεως.....	396
Γ. Το σύστημα της περιορισμένης εξαρτήσεως.....	396
Δ. Το σύστημα της ελάχιστης εξαρτήσεως.....	396
Ε. Η επιλογή του νομοθέτη	397
II. Η ΑΥΤΟΥΡΓΙΑ	398
1. Η έννοια του αυτουργού	398
2. Ορισμός αυτουργού – διάκριση από συμμετόχους.....	400
Α. Η θεωρία του δόλου	400
Β. Η θεωρία του συμφέροντος	400
Γ. Η τυπική-αντικειμενική θεωρία.....	401
Δ. Η θεωρία της κυριαρχίας επί της πράξεως	402
Ε. Σύγχρονες θεωρίες	403
3. Τα είδη της φυσικής αυτουργίας.....	404
Α. Η άμεση αυτουργία	404
Β. Η έμμεση αυτουργία	404

Γ. Η απόπειρα στην έμμεση αυτοουργία	412
4. Η συμμετοχή στα ιδιαίτερα εγκλήματα	413
Α. Ιδιαίτερα εγκλήματα	413
Β. Προσδιορισμός των στοιχείων του άρθρου 49 Π.Κ.	416
Γ. Προβλήματα συμμετοχής σε ιδιαίτερο έγκλημα	417
5. Η συμμετοχή στο ιδιόχειρα εγκλήματα	419
Α. Εννοιολογικός προσδιορισμός των ιδιόχειρων εγκλημάτων	419
Β. Περιπτώσεις συμμετοχής στα ιδιόχειρα εγκλήματα	420
III. Η ΣΥΝΑΥΤΟΥΡΓΙΑ	422
1. Η έννοια της συναυτουργίας	422
Α. Ορισμός.....	422
Β. Συναπόφαση.....	422
Γ. Συνεκτέλεση.....	424
2. Η διαδοχική συναυτουργία.....	433
3. Η αναγκαία συμμετοχή.....	434
4. Ειδικές μορφές συναυτουργίας.....	436
IV. Η ΠΑΡΑΥΤΟΥΡΓΙΑ.....	437
V. Η ΗΘΙΚΗ ΑΥΤΟΥΡΓΙΑ	437
1. Έννοια	437
Α. Η νομική ρύθμιση	437
2. Ο λόγος τιμωρήσεως του ηθικού αυτοουργού	438
Α. Η θεωρία της συμμετοχής στην ενοχή (θεωρία της «διαφθοράς»).....	438
Β. Η θεωρία της συμμετοχής στο άδικο	439
Γ. Η απόλυτη θεωρία της αιτιώδους προκλήσεως.....	440
Δ. Η θεωρία της εξαρτημένης αιτιώδους προκλήσεως.....	440
Ε. Συμπέρασμα.....	441
3. Ο τρόπος προκλήσεως της αποφάσεως	441
Α. Ως προς τη σχέση του ηθικού με τον φυσικό αυτοουργό	441
Β. Η περίπτωση του omnimodo facturus	443
Γ. Πρόκληση σε αόριστο αριθμό προσώπων	444
Δ. Ηθική αυτοουργία κατά συναυτουργία	444
Ε. Ηθική αυτοουργία με παράλειψη και σε έγκλημα παραλείψεως;.....	444
ΣΤ. Αποκλίσεις από την πρόκληση.....	446
4. Τόπος και χρόνος τελέσεως της ηθικής αυτοουργίας.....	447
Α. Τόπος τελέσεως της ηθικής αυτοουργίας.....	447
Β. Χρόνος τελέσεως της ηθικής αυτοουργίας	448

Περιεχόμενα

5. Η ηθική αυτουργία στα εκ του αποτελέσματος διακρινόμενα εγκλήματα.....	449
Α. Οι σχετικοί προβληματισμοί.....	449
6. Agent provocateur.....	450
Α. Έννοια.....	450
Β. Λόγος τιμωρήσεως του agent provocateur.....	451
Γ. Αποτυχία του agent provocateur.....	451
Δ. Agent provocateur και η αποπεράτωση του εγκλήματος.....	452
Ε. Δικαιοπολιτική βάση της τιμωρήσεως του agent provocateur.....	452
ΣΤ. Η ποινή του agent provocateur.....	453
7. Απόπειρα ηθικής αυτουργίας.....	454
8. Η υποκειμενική πλευρά της ηθικής αυτουργίας.....	456
9. Η ποινή του ηθικού αυτουργού.....	458
VI. Η ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ.....	459
1. Έννοια - διακρίσεις.....	459
2. Η άμεση συνέργεια.....	459
Α. Έννοια της άμεσης συνέργειας.....	459
Β. Η «άμεση συνδρομή» στην πράξη του αυτουργού.....	460
Γ. Η υποκειμενική πλευρά της άμεσης συνέργειας.....	461
3. Η απλή συνέργεια.....	462
Α. Ορισμός.....	462
Β. Χρόνος και τόπος παροχής της απλής συνέργειας.....	462
Γ. Τρόπος παροχής της απλής συνέργειας – Η αιτιότητα στη συνέργεια.....	463
Δ. Η ψυχική συνέργεια.....	468
Ε. Συνέργεια με παράλειψη.....	472
ΣΤ. Η υποκειμενική πλευρά της συνέργειας.....	475
VII. ΠΟΛΛΑΠΛΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΠΡΑΞΗ.....	476

ΜΕΡΟΣ ΕΒΔΟΜΟ

Η ΠΟΙΝΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 17^ο

ΕΝΝΟΙΑ, ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ

I. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ.....	477
1. Η ποινή ως κύρωση του νόμου.....	477

2. Η ποινή ως κριτήριο του εγκλήματος	477
II. Η ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ	478
1. Εισαγωγή	478
2. Η φύση της ποινής ως «κοινωνικού μέτρου»	478
3. Η φύση της ποινής ως «ηθικής αποδοκίμασίας» από το νόμο.....	480
4. Άλλες βασικές αρχές που διέπουν την επιβολή της ποινής.....	481
Α. Αρχή της αναγκαιότητας.....	481
Β. Αρχή της αναλογικότητας	481
III. ΟΙ ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ	484
1. Γενικά	484
2. Απόλυτες θεωρίες	484
3. Η μεταφυσική θεμελίωση της ποινής.....	485
4. Σχετικές θεωρίες.....	485
5. Ενωτικές θεωρίες.....	487
IV. ΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ.....	487
1. Οι ανταποδοτικές θεωρίες.....	487
2. Η γενική πρόληψη.....	489
3. Η ειδική πρόληψη.....	492
4. Οι σύγχρονες εξελίξεις	493
V. ΠΟΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΡΙΣΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ.....	497
1. Κάθειρξη.....	498
Α. Η ισόβια κάθειρξη.....	498
Β. Η πρόσκαιρη κάθειρξη.....	499
Γ. Η αόριστη κάθειρξη	499
2. Φυλάκιση.....	500
3. Περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων	501
4. Περιορισμός σε ψυχιατρικό κατάστημα	501
5. Κράτηση.....	502
VI. ΟΙ ΧΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΟΙΝΕΣ.....	502
1. Νομική ρύθμιση.....	502
2. Η φύση και η προβληματική των χρηματικών ποινών	503
VII. ΟΙ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΕΣ ΠΟΙΝΕΣ.....	504
1. Εισαγωγικά.....	504
2. Η αποστέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων	506
Α. Πότε επιβάλλεται η αποστέρηση.....	506
Β. Αποτέλεσμα της αποστερήσεως	507
Γ. Υπολογισμός του χρόνου αποστερήσεως.....	507

Περιεχόμενα

Δ. Η αποκατάσταση.....	509
3. Η απαγόρευση ασκήσεως επαγγέλματος.....	509
Α. Προϋποθέσεις επιβολής της απαγόρευσης.....	509
Β. Νομική φύση της απαγόρευσης	510
Γ. Συνέπειες της απαγόρευσης	510
4. Η δημοσίευση της καταδικαστικής αποφάσεως.....	511
5. Η δήμευση των μέσων ή προϊόντων του εγκλήματος	511

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 18^ο

ΤΑ ΜΕΤΡΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

I. ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	513
1. Εισαγωγικά	513
2. Η νομική φύση των μέτρων ασφαλείας	515
3. Πρακτικές διαφορές ποινών και μέτρων ασφαλείας	517
II. ΜΕΤΡΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΠΟΥ ΕΠΙΒΑΛΛΟΝΤΑΙ ΑΝΤΙ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ	518
1. Εισαγωγικά.....	518
2. Φύλαξη ακαταλογίστων εγκληματιών σε δημόσιο θεραπευτικό κατά- στημα.....	518
Α. Νομική ρύθμιση – σκοπός.....	518
Β. Οι προϋποθέσεις του εγκλεισμού σε θεραπευτικό κατάστημα.....	519
Γ. Η διάρκεια του εγκλεισμού.....	521
Δ. Η αναγκαστική νοσηλεία ψυχασθενών.....	521
III. ΤΑ ΜΕΤΡΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΠΟΥ ΕΠΙΒΑΛΛΟΝΤΑΙ ΣΕ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ	522
1. Εισαγωγή σε θεραπευτικό κατάστημα αλκοολικών και τοξικομανών	522
Α. Νομική ρύθμιση	522
Β. Προϋποθέσεις.....	523
Γ. Διάρκεια.....	523
2. Παραπομπή σε κατάστημα εργασίας.....	524
Α. Νομική ρύθμιση – προϋποθέσεις	524
Β. Διάρκεια.....	525
Γ. Η συνταγματικότητα του θεσμού.....	525
3. Απαγόρευση διαμονής.....	525
Α. Νομική ρύθμιση	525
Β. Ο θεσμός της «εκτόπισης» ειδικότερα.....	526
Γ. Προϋποθέσεις της απαγόρευσης	527

Δ. Διάρκεια της απαγόρευσης.....	527
4. Απόλαση αλλοδαπού	527
Α. Νομική ρύθμιση	527
Β. Προϋποθέσεις	529
Γ. Εκτέλεση της απόλασης	531
Δ. Αναστολή της απόλασης	533
Ε. Η διοικητική απόλαση.....	534
IV. Η ΔΗΜΕΥΣΗ.....	534
1. Εισαγωγικά.....	535
Α. Νομική ρύθμιση	535
Β. Νομική φύση της δημεύσεως.....	535
2. Προϋποθέσεις της δήμευσης ως παρεπόμενη ποινής.....	536
Α. Καθορισμός των αντικειμένων που υπόκεινται σε δήμευση	536
Β. Λοιπές προϋποθέσεις	538
3. Προϋποθέσεις της δήμευσης ως μέτρου ασφαλείας	538
Α. Βασικές διαφορές με τη δήμευση ως παρεπόμενη ποινή.....	538
Β. Ο κίνδυνος για τη δημόσια τάξη.....	539
4. Η δήμευση στις ειδικές διατάξεις του Π.Κ. και σε ειδικούς ποινικούς νόμους.....	540
Α. Εγκλήματα πλαστότητας.....	540
Β. Δωροδοκία	540
Γ. Κ.Ο.Κ.....	541
Δ. Ναρκωτικά.....	542
Ε. Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα	542
ΣΤ. Όπλα	544
Ζ. Τελωνειακός Κώδικας	545
Η. Η δήμευση σε άλλα νομοθετήματα	546
5. Η αρχή της αναλογίας κατά την επιβολή της δημεύσεως.....	548

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 19^ο

ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ ΠΑΡΑΒΑΤΕΣ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ.....	551
1. Η εξέλιξη της νομοθεσίας για τους ανηλίκους.....	551
2. Η συνταγματική διάσταση των διατάξεων για τους ανηλίκους.....	552
3. Η διεθνής διάσταση της νομοθεσίας για τους ανηλίκους.....	553
4. Δικονομικά ζητήματα.....	553

Περιεχόμενα

5. Θεσμοί για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων	557
Α. Επιμελητές ανηλίκων	557
Β. Ιδρύματα Αγωγής Ανηλίκων	558
Γ. Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων	558
Δ. Κ.Ε.Σ.Α.Θ.Ε.Α.	560
II. Η ΚΑΤΑΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΑΝΑΛΟΓΑ ΜΕ ΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ.....	561
III. ΤΑ ΚΑΘ' ΕΚΑΣΤΟΝ ΜΕΤΡΑ	563
1. Αναμορφωτικά μέτρα	563
Α. Εισαγωγικά	563
Β. Η επίπληξη του ανηλίκου	564
Γ. Η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς ή στους επιτρόπους του	565
Δ. Η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου σε ανάδοχη οικογένεια	565
Ε. Η ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρείες ή σε ιδρύματα ανηλίκων ή σε επιμελητές ανηλίκων.....	565
ΣΤ. Η συνδιαλλαγή μεταξύ ανηλίκου και θύματος	566
Ζ. Η αποζημίωση του θύματος ή η κατ' άλλον τρόπο άρση ή μείωση των συνεπειών της πράξεως	566
Η. Η παροχή κοινωφελούς εργασίας από τον ανήλικο.....	567
Θ. Η παρακολούθηση από τον ανήλικο κοινωνικών και ψυχολογικών προγραμμάτων σε κρατικούς, δημοτικούς ή ιδιωτικούς φορείς.....	567
Ι. Η παρακολούθηση από τον ανήλικο ειδικών προγραμμάτων κυκλοφοριακής αγωγής	567
ΙΑ. Η φοίτηση του ανηλίκου σε σχολές επαγγελματικής ή άλλης εκπαίδευσης ή κατάρτισης	567
ΙΒ. Η τοποθέτηση του ανηλίκου σε κατάλληλο κρατικό, δημοτικό, κοινοτικό ή ιδιωτικό ίδρυμα αγωγής	568
ΙΓ. Πρόσθετα αναμορφωτικά μέτρα.....	568
2. Θεραπευτικά μέτρα	569
Α. Εισαγωγικά	569
Β. Ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς, στους επιτρόπους του ή στην ανάδοχη οικογένεια	570
Γ. Ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρείες ή σε επιμελητές ανηλίκων	570

Δ. Παρακολούθηση συμβουλευτικού θεραπευτικού προγράμματος από τον ανήλικο	570
Ε. Παραπομπή του ανηλίκου σε θεραπευτικό ή άλλο κατάλληλο κατάστημα	570
3. Περιορισμός σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων	571
Α. Νομική ρύθμιση	571
Β. Η νομική φύση του περιορισμού.....	571
Γ. Απόλυση υπό όρο	572
Δ. Εκδίκαση ή εκτέλεση μετά τη συμπλήρωση του δεκάτου ογδού έτους.....	574
Ε. Συρροή.....	575
4. Νεαροί ενήλικες	575

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 20^ο

Η ΕΓΚΛΗΣΗ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ.....	577
1. Ορισμός	577
2. Δικαιολογητική βάση της θέσπισης κατ' έγκληση διωκόμενων εγκλημάτων.....	578
3. Η νομική φύση της εγκλήσεως.....	580
4. Το αδιαίρετο της εγκλήσεως	582
II. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΣΕΩΣ	583
1. Δικαιούχοι υποβολής της εγκλήσεως	583
Α. Ο «άμεσα παθών» από το έγκλημα.....	583
Β. Παθών ανήλικος.....	584
Γ. Παθών νομικό πρόσωπο	590
Δ. Άλλοι δικαιούχοι.....	591
Ε. Πλείονες δικαιούχοι	593
2. Διαδικασία υποβολής εγκλήσεως	593
3. Προθεσμία υποβολής εγκλήσεως	597
Α. Η νομική ρύθμιση	597
Β. Επιμέρους περιπτώσεις.....	598
III. ΕΞΑΛΕΙΨΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΣΕΩΣ.....	599
1. Παραίτηση από την έγκληση	599
2. Ανάκληση της εγκλήσεως	600

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 21^ο

Η ΕΠΙΜΕΤΡΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ

I. ΕΠΙΜΕΤΡΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ ΥΠΟ ΣΤΕΝΗ ΕΝΝΟΙΑ	603
1. Εισαγωγικά.....	603
Α. Εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου «επιμέτρηση»	603
Β. Επιμέτρηση και αιτιολογία της αποφάσεως.....	604
2. Η επιμέτρηση και οι σκοποί της ποινής.....	607
3. Η επιμέτρηση και τα κριτήρια της αξιόποινης πράξεως	609
Α. Γενικές παρατηρήσεις.....	609
Β. Η βαρύτητα του εγκλήματος.....	611
Γ. Η προσωπικότητα του εγκληματία	613
4. Διαφοροποιήσεις κατά την επιμέτρηση της ποινής.....	616
5. Επιμέτρηση της χρηματικής ποινής και του προστίμου.....	617
II. ΕΛΑΦΡΥΝΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ.....	617
1. Εισαγωγικά.....	617
2. Επιμέτρηση σε περίπτωση λόγων μειώσεως της ποινής ή ελαφρυντι- κών περιστάσεων	619
3. Γενικοί λόγοι μειώσεως της ποινής.....	621
4. Ειδικοί λόγοι μειώσεως της ποινής	622
5. Ελαφρυντικές περιστάσεις	623
Α. Γενικές παρατηρήσεις.....	623
Β. Οι κατ' ιδίαν ελαφρυντικές περιστάσεις	623
Γ. Ουσιώδη δικονομικά ζητήματα	628
6. Συρροή λόγων μειώσεως της ποινής (άρθρ. 85 Π.Κ.)	630
III. Η ΥΠΟΤΡΟΠΗ	632
1. Εισαγωγικά.....	632
2. Οι καθέκαστον ρυθμίσεις	633
Α. Η υποτροπή στα εγκλήματα δόλου	633
Β. Η υποτροπή στα εγκλήματα αμέλειας.....	634
Γ. Η υποτροπή στα πταίσματα	635
Δ. Ειδικές περιπτώσεις υποτροπής.....	635
Ε. Η ποινή της υποτροπής.....	635
ΣΤ. Καθ' έξη υπότροποι εγκληματίες	636
IV. Η ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ.....	637
1. Φύση και σκοποί της μετατροπής	637
Α. Οι σκοποί της μετατροπής.....	637

B. Η φύση της μετατροπής.....	638
2. Η νομική ρύθμιση της μετατροπής.....	639
Α. Μετατροπή σε χρηματική ποινή ή πρόστιμο.....	639
Β. Μετατροπή σε παροχή κοινωφελούς εργασίας.....	640
Γ. Ειδικές ρυθμίσεις.....	642

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 22^ο

ΣΥΡΡΟΗ

I. ΓΕΝΙΚΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ.....	643
II. Η ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ.....	645
1. Η πλειονότητα εγκλημάτων ως αναγκαία προϋπόθεση της συρροής.....	645
Α. Πολλαπλή επίδραση επί του αυτού εννόμου αγαθού με ενιαίο απο- τέλεσμα.....	645
Β. Προσβολή της ειρήνευσης ενός εννόμου αγαθού.....	646
Γ. Η ενότητα εκ του νόμου.....	649
III. Η ΠΛΗΘΩΡΑ ΤΩΝ ΑΞΙΟΠΟΙΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ.....	650
1. Γενικές παρατηρήσεις – Το σύστημα της «συνολικής ποινής».....	650
Α. Λειτουργία του συστήματος της «συνολικής ποινής».....	650
Β. Ο προσδιορισμός του είδους της συνολικής ποινής.....	652
Γ. Εξαιρέσεις από το σύστημα της συνολικής ποινής.....	653
Δ. Η νομική φύση της συνολικής ποινής.....	654
Ε. Η συνολική ποινή στην αναστολή και στη μετατροπή.....	655
ΣΤ. Συρροή χρηματικών ποινών.....	656
Ζ. Επιγενόμενη συρροή ποινών.....	656
Η. Καθορισμός συνολικής ποινής επί συνδρομής πραγματικής και κατ' ιδέαν συρροής.....	658
Θ. Συνάντηση στερητικών της ελευθερίας με χρηματικές ποινές.....	658
2. Πραγματική και κατ' ιδέαν συρροή εγκλημάτων.....	659
Α. Πραγματική συρροή.....	659
Β. Κατ' ιδέαν συρροή.....	659
3. Η αληθινή συρροή.....	661
4. Η φαινομένη συρροή.....	662
Α. Έννοια.....	662
Β. Η αρχή της ειδικότητας (lex specialis derogat legi generali).....	663
Γ. Η αρχή της επικουρικότητας (lex primaria derogat legi subsidia- riae).....	665

Περιεχόμενα

Δ. Η αρχή της απορρόφησης (lex consumens derogat legi consump- tae)	666
Ε. Η αναβίωση του συρρέοντος εγκλήματος	668
5. Το «αθροιστικό έγκλημα»	669
Α. Γενικά	669
Β. Η κατ' επάγγελμα τέλεση	670
Γ. Η κατά συνήθεια τέλεση	670
Δ. Πρακτικές συνέπειες	671
6. Το κατ' εξακολούθηση έγκλημα	671
Α. Έννοια – Προϋποθέσεις	671
Β. Δικαιολογητική βάση του κατ' εξακολούθηση εγκλήματος	675
Γ. Η ρύθμιση της παρ. 1 του άρθρ. 98 Π.Κ.	676
Δ. Η ρύθμιση της παρ. 2 του άρθρ. 98 Π.Κ.	677
7. Η συρροή στα εκ του αποτελέσματος διακρινόμενα εγκλήματα	679

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 23^ο

ΑΝΑΣΤΟΛΗ ΚΑΙ ΥΦ' ΟΡΟΝ ΑΠΟΛΥΣΗ

I. ΑΝΑΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ	683
1. Δικαιολογητική βάση	683
2. Προϋποθέσεις χορηγήσεως αναστολής	684
3. Αναστολή υπό επιτήρηση σε ποινές άνω των τριών ετών	686
4. Αναστολή εκτελέσεως ποινής αλλοδαπού	688
5. Ανάκληση της αναστολής	689
6. Άρση της αναστολής	690
7. Ειδικά ζητήματα αναστολής	691
Α. Έναρξη του χρόνου δοκιμασίας	691
Β. Η αναστολή στη νομοθεσία για τα ναρκωτικά	692
Γ. Ενέργεια αλλοδαπής απόφασης	694
8. Αποτελέσματα της αναστολής	694
Α. Συνέπειες ως προς την κύρια ποινή	694
Β. Συνέπειες ως προς την καταβολή δικαστικών εξόδων και χρηματι- κής αποζημίωσης	694
Γ. Συνέπειες ως προς την εκτέλεση των παρεπομένων ποινών	695
Δ. Συνέπειες ως προς την εκτέλεση των μέτρων ασφαλείας	696
II. ΑΠΟΛΥΣΗ ΥΠΟ ΟΡΟ	696
1. Εισαγωγικά	696

2. Προϋποθέσεις για την υπό όρο απόλυση.....	697
Α. Βασικές προϋποθέσεις.....	697
Β. Η συμπεριφορά του καταδίκου ως προϋπόθεση της υφ' όρον από- λυσης	698
Γ. Ειδικές ρυθμίσεις.....	699
Δ. Διαχρονικό δίκαιο.....	701
3. Η υπό όρο απόλυση σε ειδικές κατηγορίες δραστών	702
Α. Απόλυση υπό όρο αλλοδαπού κρατουμένου.....	703
Β. Απόλυση υπό όρο κρατουμένου για λόγους υγείας.....	703
Γ. Απόλυση υπό όρο σε ειδικά νομοθετήματα.....	704
4. Διαδικασία χορήγησης της υπό όρο απόλυσης	706
5. Ανάκληση της απόλυσης	706
6. Άρση της απόλυσης.....	708
7. Ειδικές μορφές υπό όρο απόλυσης	708
Α. Υπό όρο απόλυση ανηλίκων	708
Β. Υπό όρο απόλυση σε περίπτωση αόριστης κάθειρξης	710
Γ. Υπό όρο απόλυση σε περίπτωση εγκλεισμού σε ψυχιατρικό κατά- στημα	711
8. Απόλυση υπό τον όρο του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση	711